

скомъ, сколько ихъ сыскатися можетъ, собравъ изъ Московского государства, отослать на мѣста порубежныя и отдать королевскимъ дворяномъ"... Про все се об'явити в Верхотурі та в повіті, а в приказній свѣтлиці завести окремі книжки для запису принесяних річей, книжок та „писемъ“ (стр. 27—8). *В. Доманицький.*

В. Нарбековъ — Южно-русское религиозное искусство XVII—XVIII вв., Казань, 1903, с. 115 (відбитка з часоп. Православный Собесѣдникъ).

Брошура ся написана в причини археологічної вистави, яка була уряджена XII археоль. з'їздом в Харькові і дає дуже докладний її опис, можнаб сказати — основні поясненя до каталога вистави (автор наводить всюди N. виставлених предметів), але мало відповідає своєму широкому титулови: автор не дає зовсім ані одноцільного образу української штуки XVII—XVIII в., ані погляду на її розвій, та й про артистичну вартість описуваних ним предметів говорить або дуже мало, або замовчує зовсім: особливо помітно се при відділі церковного малярства.

Зміст брошури поділений на шість відділів. Перший відділ: Церковне малярство („Южно-русская иконопись“). Численні пам'ятки сеї штуки автор групує в три категорії: образи писані під впливом західних вворів (головно що до композиції), друга група — малярство під впливом петербурської академії красних штук, третя — з виразними ознаками місцевої, української школи. В першій групі автор описує ось які композиції: „Плоды страдань Христовыхъ“, образ незвичайно екомплікований, а помітний головно тим, що між орудіями страстей Христових є також і т. в. Нерукотворенный Образъ, і в сій подробиці автор добачує зовсім напевно західний вплив, знаючи легенду про св. Вероніку, і вказує також на певну звязь між історією страстей Христових в Нерукотвореним образом; шкода тільки, що в дуже докладнім зрештою описі тої ікони не сказано докладнійше про сей Нерук. образ: чи голова Христа на ній представлена по східній легенді, чи так, як каже історія про св. Вероніку, себ то в терневім вінци і в слідами крови. На нашу гадку тільки в тім остатнім виді Нерукотворений образ і можливий між орудіями страстей Христових і уміщене його тут зовсім зрозуміле, бо представляє оден момент хрестної дороги, але не може бути ніякої звязи між історією страстей і Нерукотвореним образом, таким, як його розуміє автор. Інші ікони сеї групи — Короноване Богородиці, символічна ікона — Целікан, Мати Божа в мечами в груди (ся остання стрічаєть ся часто в галицьких церквах і навіть її святкують особний празник т. в. „Состраданіє Богородици“ в десяту п'ятницю

по страстній), Сивіла, хлопчик Іоан Предтеча з ягнятем, Мати Божа з дітьми Христом і Іоаном, Льоретанська Пречиста. Тут перераховані образи носять вповні виразні знаки впливу західної штуки з дуже незначними змінами, але крім отсих були ще такі, що не вважаючи на свою византийську чи староруську підставу показують такі значні зміни, які можуть бути пояснені тільки впливом західної штуки. До них належать: Недреманное Око, Суд сїнедрїона над Христом, Не ридай мене Мата зрящи во гробі, Благовіщеніє з книгою і квіткою, Сьвята Родина, Моленіє о чаші, Деїсус в ріжних видах, і ще деякі иньші.

З черги автор переходить до образів, на яких видний вплив петербурської академії красних штук; про вплив сей можна, каже, судити так з характеру деяких іконографічних типів, як і з підписів артистів академиків, між иньшими й Українця Боровиковського. Се переважно Пречиста з Христом на руках; було їх, як видно з порядкового числа каталога вистави, кільканайцять; крім того було ще багато фотографій.

Найінтереснійша для нас третя група образів „місцевої, южно-руської школи“. Вона вирізняється так типами, як і технікою і характером письма. До особливших технічних ознак її автор зачисляє золоте квітчасте й випукле тло, або тло мальоване, з натяком на краєвид; дальше дуже старанне вимальовуванє деталів і врешті гарний ясний кольорит. Що до типів представлюваних осіб, то взагалі вони нагадують типи західно-європейські, але рівночасно замітний в них нахлїн до византийських. Найбільше характеристичними для сеї української школи автор вважає образи з іконостаса ц. Бориса і Глїба в села Водяного Зміївського пов. Харьк. губ., дальше в міста Лебедина Харьк. губ. і ще деякі иньші. Автор зазначає ріжницї в типах деяких сьвятих, між иньшими і сьв. Николая на українських образах, від типів північних — російських, і византийських. На закінченє він описує ще кілька образів дуже оригінальних що до композиції, які служать доказом сильного впливу гравюр на українське малярство.

II відділ статї говорить про різьбу на дереві. На харківській виставі було багато предметів різблених з церковної старини України, а то: царські врата, кипарисові різблені хрести, ікони й статуї. Особлившої уваги варта ікона з с. Вертїївки Харьк. пов., на якій представлено: розпятиє Христа, короноване Пречистої і сьвяті; ікону сю можна уважати визначною памяткою штуки XVIII в. Інтересні також хрести, що, як видно з написів, належать до запорожської старини — між иньшими хрест з написом: „Сей крестъ надалъ козакъ Сѣчи запорожской куреня Шкуринскаго Мартынъ Сила до храму Успенія Пресвятыя Богородици въ село Раманковъ 1758 году.

В III відділі своєї праці автор говорить про ювілерську штуку на Україні; харківська вистава зібрала й з того поля багато. Належать сюди передовсім оклади євангелій, чаші, хрести, кадилиці й інші церковні прибори. Згадаємо чашу (від графині Капніст) гарної роботи, прикрашену відливаними фігурами і ажурним орнаментом з таким написом: Сей келихъ справленъ коштомъ Ёго милости пана Павла Полуботка Полковника войска Ёго Царского Пресвѣтлаго Величества Запорожскаго Чернеговскаго. И наданъ до храму Вознесенія Господня церкви Застриженско Чернеговской року 1713 мѣсяца апрѣля 4 дня.

У відділі вишивок (Шитьє золотомъ, сребромъ и разноцвѣтными шелками) з поміж різних церковних риз треба зазначити прегарну вишиту сріблом плащеницю на чорнім оксамиті (тепер в Нікополі Катеринославської губ.), що належить також до запорожських пам'яток, як каже уміщена на ній напись: „Сія плащаница раба Божія Іоана Гаркуши куреня Тимошевскаго“, з 1756 р.

П'ятий відділ присвячений українській церковній архітектурі, але не представляє нічого інтересного, бо зроблений побіжно, на борзі. Автор розділяє українську церковну архітектуру на будівлі деревляні й камінні, подає їх характеристичні признаки; при тім в останніх добачає мішанину стилю византийського, антично-класичного й західного, а подекуди й московського.

Вкінці в VI відділі обговорені старі друки з гравюрами й рукописи. Між друками найбільше книг київського й львівського друку.

Як бачимо, не вважаючи на слабкі сторони праці д. Нарбекова вона дає цінний матеріал для історії української штуки XVII—XVIII в. В тім її безперечна вартість.

М. Грушевська.

А. Л. Лазаревскій — Описаніе Старой Малороссіи. Матеріалы для исторіи заселенія, землевладѣнія и управленія. Томъ III. Полкъ Прилуцкій. К., 1902, ст. XIV+426+XXIII.

Книжка, про котру я буду говорити, була останньою працею покійного історика Ол. Лазаревського, а третьою зряду праць, котрі вийшли під названим в горі заголовком „Описаніе Старой Малороссіи“¹⁾. Перше, що рекомендує нам згадану книжку — се реєстр архівальних жерел, з яких користав автор при своїй роботі. Найважнішим жерелом до пізньої історії Лівобережньої України послужив йому: „Архивъ генеральной войсковой канцеляріи“. Докладну оцінку і історію (досить

¹⁾ Перший том: Полк Стародубський появил ся в Київі 1888 р., другий: Полк Ніжинський тамже в 1893 р.